

Asia: VN/1281/2020

Lausuntopyyntö hallituksen selonteosta kotoutumisen edistämisen uudistamistarpeista (luonnos)

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Lapin ELY-keskus kiittää työ- ja elinkeinoministeriötä kotoutumisen selonteon valmistelusta. Selonteon esityksillä vastataan keskeisiin toimintaympäristön muutoksiin ja tunnistettuihin kehittämiskohteisiin. Selonteossa korostuu maahanmuuttaneiden ohjauksen ja neuvonnan siirtyminen kohti työllistymistä ja koulutusta edistävään suuntaan. Selonteossa näkyy myös kotouttamisen tehostamisen ja nopeuttamisen tahtotila.

Yleisesti selonteosta ilmenee, että kotoutumisen edistämisen toimintoja vastuineen on siirtymässä kunnille. On tärkeää huomioida, että Lapissa, kuten myös muualla Suomessa on kuntia, joissa ei ole olemassa kotoutumis- tai maahanmuuttopalveluita, tai olemassa olevilla palveluilla ei kyetä toteuttamaan tarvittavia palveluja. Uudistuksia suunniteltaessa pitäisi erityisesti huomioida, eri toimintaympäristöt ja tavat palvelujen mahdollistamiseen. Selonteossa tulisi huomioida vielä tarkemmin, että maahanmuutto- ja kotoutumista edistäviä palveluita toteutetaan hyvin eri tasoilla monialaisten toimijoiden; valtion ja kuntien viranomaiset, seurakunnat ja kolmannen sektorin toimijat, taholta. Tasavertaisen saatavuuden ja saavutettavuuden edellytys on toimijoiden yhteistyö joka pitää turvata.

Selonteossa viitataan useissa kohdissa yleisesti työ- ja koulutusperäisten maahanmuuttajien lisääntymiseen ja heille suunnattujen palvelujen kehittämiseen, mikä on erittäin kannatettava asia. Esitetyissä toimenpiteissä näkyy kuitenkin edelleen vahvasti humanitaarisen maahanmuuton toimenpiteet ja palvelut, mikä on ymmärrettävää ja voimassa olevan kotoutumislain velvoitteiden mukaista. Humanitaarisen maahanmuuton ohella Lapin maakunnan väestörakenne edellyttää työ- ja koulutusperäisen maahanmuuton kasvua. Lapin alueen suurhankkeiden myötä toivo väestönkasvuun on jo herännyt ja alueelle toivotaan kaikenlaisia muuttajia.

Kotouttamisen linjauksista voidaan päättää lopullisesti vasta rakenteellisia uudistuksia koskevien linjausten valmistuessa (mm. sote- ja maakuntauudistus). Em. uudistukset tulevat vaikuttamaan merkittävästi maahanmuutosta aiheutuviin kustannuksiin ja niiden korvaamiseen esim. kunnille, mutta selonteossa niihin ei juurikaan oteta kantaa.

Kaikki maahanmuuttajat, mutta erityisesti työ- ja koulutusperusteiset, tarvitsevat orientaatio - ja integrointi sekä muita asettautumispalveluja, koska niitä ei vielä ko. kohderyhmille useissa kunnissa ole tarjolla. Selonteosta ei nouse riittävästi esiin, millaisin resurssein nämä palvelut toteutetaan. Tarvitaan uudenlaista rahoitusta ja monipuolisia, räätälöityjä toteutuksia. Jotta ko. palvelut kyetään toteuttamaan, tarvitaan myös kuntien, alueiden sekä valtakunnan tasolla uusia linjauksia, myös eri ministeriöiden välistä yhteistyötä ja rahoituksen uudenlaista jakoa.

Maahanmuutolla, monimuotoisuudella ja kansainvälisellä osaamisella on kasvava merkitys paitsi eri taustalla tulleiden osallisuuden ja yhdenvertaisuuden edistämässä myös Lapin alueen ja kuntien elinvoiman kehittämisessä. Selonteon toimenpiteissä tulisi huomioida tasavertaiset mahdollisuudet osallisuudelle, osaamisen kehittämiselle, opiskelulle ja työnteolle asuinpaikasta riippumatta. Onnistuneet toimenpiteet luovat pohjan kotoutumiselle ja alueen väestöpohjan kasvattamiselle.

Kommentit lukuihin 1-6: Tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat.

Kotoutumisen edistämisen valtavirtaistaminen ja suunniteltu kotoutumisajan lyhentäminen ovat keskeisiä elementtejä ja ne näkyvät toimenpide-ehdotuksissa. Hallituksen tavoite lisätä osaavaa työ- ja koulutusperäistä maahanmuuttoa otetaan Lapissa tosissaan, ja siinä tarvitaan kuntien ja toimijoiden välistä yhteistyötä.

Kotoutumisen alkuvaiheen tehostaminen on kaikin puolin kannatettavaa ja palveluja suunnattaessa myös monitasoisen osaamisen jakautuminen tulee huomioida. Tulisi puhua maahanmuuttopalveluista kotoutumisen palveluiden sijaan. Toimenpiteissä tulee huomioida yksilöllisyys kotoutumis- ja/tai työllistymissuunnitelman sisällön ja keston suhteen. Suunnitelmien voimassa olo ei saa määritellä henkilölle tarjottavien palvelujen sisältöä, vaan edelleenkin suunnitelmiin tulee voida sisällyttää yksilöllisen osaamisen lisäämiseen liittyviä, tarpeen ja tavoitteenmukaisia ja monipuolisia palveluita. Myös maahanmuuttajan oma toimijuus on keskeistä, jota kotoutumisen alkuvaiheen tehokkailla ja monialaisilla palveluilla voidaan edistää.

Kommentit lukuun 7: Maahanmuuttajien työllisyyden ja osallisuuden edistäminen

7.1 Kotoutumisen koordinaatio alue- ja paikallistasolla:

Kotoutumisen edistämisen valtavirtaistaminen on erittäin kannatettavaa. Kotouttamispolitiikan alue- ja kaupunkipolitiikan yhteensovittamista tulee edelleen vahvistaa. Lainsäädännön vahvistaminen kotouttamisen alue- ja paikallistason suunnittelun, kuntien kotouttamishjelmien suunnittelun linkittäminen alueiden ja kuntien muuhun politiikka- ja strategiasuunnitteluun on kannatettavaa.

Tämä edellyttää, että palvelujen suhdetta sovitetaan tietoisesti yhteiskunnan eri osa-alueilla, lisätään kaikilla sektoreilla osaamista ja ymmärrystä maahanmuutto- ja moninaisuuskysymyksissä. Yhteensovittamista ja seuranta tulee kuitenkin koordinoita, mikä lainsäädäntöä vahvistettaessa tulee huomioida.

TE-palvelut ovat keskeinen osa kotouttamispalveluita. Nykytilassa palvelut on keskitetty alueellisiin TE-toimistoihin, joilla on kattava käsitys alueen maahanmuuttajataustaisen työvoiman tilanteesta, tarjolla olevista kotoutumista tukevista palveluista ja niiden vaikuttavuudesta sekä osaamisen kehittämisen tarpeista suhteessa alueen työmarkkinoihin. Työvoimapalveluiden hajauttaminen osin kunnille tulee luomaan tilanteen, jossa yhtä kokoavaa tahoja ei jatkossa työvoimapalveluiden osalta ole. Kotouttamisen alueellinen suunnittelu, kehittäminen ja seuranta kuuluvat ELY-keskuksille. ELY-keskusten toimialaan kuuluvat myös työvoimakoulutuksena hankittavat kotoutumiskoulutukset sekä sopimukset kuntien kanssa kansainvälistä suojelua saavien kuntapaikoista. Jotta alueiden ja sen myötä koko maan kattava tilannekuva kotouttamisesta olisi olemassa ja sitä kautta palveluiden tarpeen ja yhdenvertaisen saatavuuden seuraaminen ja kotouttamisen palveluiden kehittäminen olisi mahdollista, alueellisen viranomaisen rooli kotoutumislain toimeenpanon seuraajana korostuu edelleen.

Tietojärjestelmien kehittäminen ennakoinnin, seurannan ja vaikuttavuuden tueksi on erittäin kannatettavaa ja tervetullutta. Kehittämisessä tulee huomioida tasavertaiset toimintamahdollisuudet. Tietojärjestelmien tulee olla kattavia ja valtakunnallisia eikä niiden käyttö saa olla riippuvainen alueen palveluista (hankkeet, kokeilut esim. ohjaus- ja neuvontapalvelut/työllisyyden kuntakokeilut jne.) tai maakunnallisesta sijainnista.

7.2 ja 7.3: Työllisyyspolitiikan kehittämisen toimenpiteet maahanmuuttajien ja työnantajien tarpeisiin:

Maahanmuuttaneet eivät ole homogeeninen ryhmä, vaan palvelupolun on oltava yksilöllinen eri valmiuksilla oleville. TE-palveluiden optimaalinen hyödyntäminen kotoutumisen alkuvaiheessa selkiyttää työllistymis- ja koulutuspolkuja ja kotoutumisen tavoitteita heti alusta alkaen. Osaamisen tunnistamisen prosessi ja koulutus- ja työllistymispolkujen näkyväksi tekeminen kotoutujan oman toimijuuden ohella ovat keskeisiä elementtejä. Palkkatuen uudistaminen ja käyttö sekä työkokeilujen hyödyntäminen maahanmuuttajien työllisyyden edistämässä on kannatettavaa ja lisää suomen kielen koulutukseen osallistumisen mahdollisuuksia työn ohella.

Työvoima- ja yrityspalveluita yhteensovittaminen sekä TE-toimistojen ja kuntakokeilujen yhteistyö on keskeinen tekijä maahanmuuttajien ja yritysten tarpeiden yhteensovittamisessa. KOTO-SIB -kokeilujen tulosten vakiinnuttaminen ja Snabbspåret -ohjelman toimet valtavirtaistettuna ovat kannatettavia ja palkkatuki- sekä työkokeilujen ja työpaikkasuomi- ja työpaikkaruotsi -koulutusten hyödyntäminen osana ohjelman toteutumista ovat onnistumisen kannalta tukevia toimenpiteitä. Toteutuksessa on tärkeää huomioida, että työllistyminen olisi kestävä ja työpaikat ovat sellaisia, jotka oikeasti vievät urapolulla eteenpäin.

Kotona lapsia hoitavien vanhempien siirtymien tukeminen vaatii edelleen vahvoja ja monialaisia toimenpiteitä. Eri hankerahoituksella toteutetuilla toiminnoilla (osa-aikaopiskelulla, räätälöidyillä valmennuksilla ja koulutuksilla, osaamisen kartoituksilla) on vahvistettu kotivanhempien työllistymis- ja koulutusosallisuutta, mutta tarvitaan pysyvämpiä toimintoja sekä rahoituksen että toteutuksen osalta (valtionavustukset; vapaan sivistystyön valtionavustus, työttömyys- ja sosiaaliturvauudistukset). Tavoittamisen haasteellisuutta on kyetty vähentämään jo kehitetyillä ohjaus- ja neuvontapalveluilla ja sitä tulee edelleen vahvistaa.

Muut toimenpiteet; TE-hallinnon digitaalisten ratkaisujen kehittäminen, maahanmuuttajien yrittäjyyden tukeminen osana yritysstrategian toimeenpanoa, sekä kaikkien, ei vain työvoimapalveluiden, tieto-, neuvonta- ja ohjauspalveluissa työskentelevien osaamisen kehittäminen koulutuksilla ovat kannatettavia.

Osaamistason nostaminen

Ammatillisessa tutkintokoulutuksessa opiskeluvalmiuksia tukevien opintojen (OPVA) parantaminen on hyvinkin kannatettavaa. Kehittämisen yhteydessä tulisi huomioida OPVA opintojen pisteytys ja huomiointi opiskelijan opintojen etenemisessä. Tällä hetkellä OPVA opintoihin osallistuessa opinnot eivät etene suunnitellusti koska opintopisteitä ei kerry ja opintojen etenemisen seurannan näkökulmasta tilanne ja opiskelijan taloudellinen tilanne vaikeutuu.

Korkeakoulujen kansainvälistymisen palvelulupaus integroitumisen, työllisyyden ja työllisyysmahdollisuuksien parantamiseksi on hieno edistys. Palvelulupauksen suunnittelua ja toimeenpanoa olisi tarpeen mukaista kehittää yhdessä alueen muiden toimijoiden kanssa. Korkeakoulujen asuinpaikkakunnat ja heidän toimijoiden kanssa yhteistyössä laaditut palvelulupaukset olisivat sekä opiskelijan veto- että pitovoiman kannalta äärimmäisen tärkeitä monialaiseen yhteistyöhön ja siten myös sitouttavia toimintoja.

Korkeakouluopintojen pätevyitysmiskoulutustarjonnan monipuolistamisen ohella tulisi tarkastella myös korkeakouluissa tarjottavan kielenopetuksen suhdetta kv-opiskelijoiden tutkinto-ohjelmiin. Vaikkakin kyseessä olisi englanninkielinen tutkinto tulisi pakollisten suomen- tai ruotsin kielen opintojen määrää nostaa nykyisestä, jotta työssäoppimiset ja opiskelijoiden työllistymismahdollisuudet lisääntyisivät. Opintojen pistemäärää tulisi myös tarkastella, jotta ne houkuttelisivat enemmän opintojen alkuvaiheen kieliopintoihin.

Terveyttä ja hyvinvointia sosiaali- ja terveyspalveluilla: keskeiset toimenpiteet

Kiintiöpakolaisten alkuvaiheen terveystarkastusten kehittäminen valtakunnallisesti yhdenmukaiseksi on erittäin kannatettavaa.

Monikielisen ja -kanavaisen viestinnän avulla voidaan sekä edistää palvelujen esteetöntä saavutusta että toimijoiden kulttuurista kohtaamista. Viestinnän kehittämisessä on tärkeää huomioida myös palvelujen digitalisoituminen ja sen yhteydessä kohderyhmän osaaminen ja mahdollisuudet palvelun käyttöön. Tulkkiavusteinen työskentely sosiaali- ja terveyspalveluissa kuten muissakin maahanmuuttajapalveluissa tulisi jo olla normi. Tulkkiavusteisen työskentelyn lisäksi tarvitaan ammattiosaamisen ohella sekä asiakkaille että ammattihenkilöstölle suunnattua omakielistä- ja kulttuurillista tukea, joita tulisi edelleen kehittää sekä kokemusasiantuntijuuden, että omakielisen neuvonnan- ja ohjauksen yhdistävillä työskentelymenetelmillä. Em. kehittämistyö voisi jatkossa palvella myös vastaanottoaikkakunnilla turvapaikanhakijoiden esikotoutumisaikana. Em. toimintoja kehitettäessä tulisi kiinnittää huomio sekä alueen palvelumahdollisuuksiin että maahanmuuttajien tarpeisiin, maahantulon syystä tai maassaolo statuksesta riippumatta.

7.4 Kotoutumisen edistäminen perheitä tukemalla

LAPE-muutosohjelman kautta on kyetty kehittämään lasten, nuorten ja perheiden palveluita perhekeskuksilla, varhaista tukea arkeen, lasten ja nuorten matalan kynnyksen mielenterveys- ja päihdepalveluita sekä lastensuojelun monialaisuutta. Perhekeskukset ovat hyviä toimintamalleja, mutta edelleenkin niitä ei ole alueellisesti eikä tasavertaisesti saavutettavissa. Tarvitaan edelleen maahanmuuttajien varhaisen tuen palveluja, sekä oikea-aikaisuutta perheiden palvelutarpeiden saavuttamiseksi. Alaikäisenä ilman huoltajaa tulleiden palvelut ovat kunnilla hyvinkin hoidossa ja oikea-aikaisia.

Monikulttuurisen perheen osalta palveluiden piiriin tullaan usein siinä vaiheessa, kun tarve on jo raskaammassa, korjaavissa palveluissa. Lähtökohtaisena ratkaisuna tähän olisi edellytys perheiden yhteisille kotoutumissuunnitelmille, joka olisi tehtävä aina, kun perheessä on alaikäinen ja/tai oppivelvollisuuden piirissä oleva lapsi. Tällöin heti maahanmuuton ja kotoutumisen alkuvaiheessa yhtenäisten suunnitelmien avulla voidaan tavoittamisen lisäksi mahdollistaa oikea-aikaisen tiedon, ohjauksen, neuvonnan ja palvelun tarve ja saavutettavuus. Perheiden yhteisissä suunnitelmissa tulisi huomioiduksi sekä vanhempien, että lasten tarpeet, vanhemmuuden tuki ja roolit sekä lasten että vanhempien oikeuksien ja velvollisuuksien toteutuminen.

Kommentit lukuun 8: Nopeutetaan kotoutumisen käynnistymistä

Nopeutetaan kotoutumisen käynnistymistä

Oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden kuntiin ohjaus ja prosessin viranomaisvastuut vastaanottokeskusten ja ELY-keskusten sekä vastaanottavien kuntien osalta ovat Lapissa selkeät. Kuntien ja vastaanottokeskusten välinen prosessi asiakassiirron yhteydessä on toimivaa ja siirto sujuvaa.

Sen sijaan paikallinen yhteistyö vastaanottokeskusten, kunnan (koulutus-, työllisyys-, yrityspalvelut) sekä TE-palveluiden ja muiden lähialueen toimijoiden kesken vaatii monialaista kehittämistä sekä yhteistyötä jo esikotoutumisvaiheessa. Hyvinä esimerkkeinä toimivat esim. matalan kynnyksen kohtaamispaikkojen ohjaus- ja neuvontapisteet, joiden kautta toteutetaan jo osin turvapaikanhakijoiden esikotouttavaa työtä kuntien ja kolmannen sektorin toimijoiden osalta. Tätä tulisi edelleen vahvistaa kaikkien toimijoiden kesken.

Seudulliseen yhteistyöhön osallistuminen monialaisesti on tärkeää, jotta työvoiman tarpeet, alueen työ-markkinatarpeet ja koulutusmahdollisuudet tehdään näkyviksi. Alueellisen toimijuuden lisäksi työllisyys ja koulutusnäkömää tulisi tarkastella myös valtakunnallisesti. Turvapaikanhakijoissa on osaamista, koulutus-taustaa ja motivaatiota, jota tulisi hyödyntää laajemmin myös esikotoutumis-/turvapaikanhaku vaiheessa. Valtakunnallisesti yhteistyötä tarvitaan myös eri ministeriöiden välillä, jotta esim. turvapaikanhakijoiden työlupaprosesseja voidaan nopeuttaa ja parantaa.

Kommentit lukuun 9: Parannetaan ohjauksen ja neuvonnan saatavuutta maahanmuuttajille

Ohjauksen ja neuvonnan saatavuuden parantaminen

Maahanmuuttajien ohjaus- ja neuvontapalvelujen saatavuudessa ja toimintamalleissa on edelleen suurta alueellista vaihtelua. Ohjaus ja neuvontapalveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta on edelleen syytä parantaa. Rahoituksella tuettavien matalan kynnyksen ohjaus- ja neuvontapalveluja tulee edelleen kehittää ja mahdollistaa eritasoisten palvelujen toteutus. Ohjausta ja neuvontaa tulee saada maahantulon syystä ja perusteesta sekä asuinpaikasta riippumatta. Rahoitus ja toteutus pohjaa tulee vahvistaa ja toteutuksen rahoitusta tasavertaistaa.

Yhtä lailla monikielisen ohjauksen ja neuvonnan laatua ja vaikuttavuutta tulee kehittää. Kehittämisen avaintoimijoita ovat maahanmuuttajat itse, joten kehittäjäasiakkuutta tulisi mahdollistaa ja lisätä kaikilla tasoilla (esikotoutuminen, alkuvaiheen kotoutuminen, työllistymis- ja koulutusvaihe sekä kotoutumisajan jälkeinen aika). Kokemusasiantuntijuutta ja sen hyödyntämistä myös työ- ja elinkeinoelämän kanssa tulisi lisätä.

Ohjaus- ja neuvontapalveluita voidaan toteuttaa kustannustehokkaasti paikallisesti ja/tai seudullisesti kasvokkaisina ja etäpalveluita hyödyntäen myös alueellisesti osin valtakunnallisestikin. Ohjaus- ja neuvontapalveluita kehitettäessä tulee huomioida avoimuus, alueellisuus ja matalan kynnyksen periaatteet omakielisyyden lisäksi.

Kommentit lukuun 10: Luodaan kotoutumisohjelma alkuvaiheen kotoutumisen tukemiseksi

Kotoutumisohjelma alkuvaiheen kotoutumisen tueksi.

Luvussa nousee esiin kotoutumishjelma, kotoutumissuunnitelma, alkukartoitus ja johdantojakso. Päällimmäisenä nousee esiin kysymys, voitaisiinko kotoutumisen elementtejä selkiyttää? Mikä on kotoutumishjelman suhde kotoutumissuunnitelmaan ja miten viranomaisvastuut suunnitelmien ja ohjelmien suhteessa jakautuvat?

Joka tapauksessa alkuvaiheen suunnitelma ja/tai ohjelma, joka selkiyttää ja tehostaa alkuvaiheen palveluja on tervetullut. Suunnitelman tai ohjelman tavoitteiden ja kotoutumista edistävien toimenpiteiden merkittävyys on keskiössä ja yhtä lailla sen rinnalle tulisi nostaa seuranta ja sen säännöllisyys ja oikea-aikaisuus. Suunnitelman tulisi perustua yksilölliseen palvelun tarpeeseen, jota toteuttamalla osaaminen, integroituminen sekä suunta työ- ja koulutuspolulle vahvistuu.

Suunnitelmia ja -ohjelmia laadittaessa tulee huomioida koko perheen osalta kotoutumista edistävät toiminnot ja siksikin päällekkäisten suunnitelmien laatimista tulisi välttää. Aiempien vuosien suunnitelmien mukaisesti ko. mahdollisuus tulisi edelleen pitää yhtenä vaihtoehtona ja niitä tulisi lisätä. Esim. näin myös kotivanhemmat ja muutoin työelämän ulkopuolella olevat tavoitettaisiin paremmin ja he pääsisivät tarkoituksenmukaisiin kotoutumista edistävien palvelujen piiriin.

10.1 Tavoitteena työllisyyden, kielitaidon ja yhteiskunnan tuntemuksen tukeminen

Kotoutumishjelman tavoitteena on kielitaidon tavoitetason asettaminen nykytilaa vastaten tasolle B1.1. Nykyiselläänkin tämä on usean maahanmuuttajan osalta mahdoton sekä osin myös tarpeeton tavoite. Kielitaidon jatkokehittämisen suunnitelma kotoutumisajan päättyessä esimerkiksi työllisyysuunnitelmassa on kannatettava ja tärkeä kaikille, joiden kielitaidossa on kehittämisen tarvetta. Yksioikoisesti kielitaidon tasoa ja kotoutumisaikaa tulisi peilata keskenään ja tavoitteellisen kielitaidon tason ei tarvitse työllistymisen suhteen olla B1.1

10.2 Kohderyhmänä työmarkkinoille suuntaavat ja työvoiman ulkopuolella olevat

Työmarkkinoiden ulkopuolella olevien tavoittamisen vaikeus on todellista. Tälläkin hetkellä kotoutumissuunnitelman piirissä ovat ne kotoutujat, jotka saavat toimeentulotukea muutoin kuin tilapäisesti ja kotoutumislain mukaisesti velvollisuus palveluihin osallistumiseen on olemassa. Kotoutumishjelman lisäarvoa on siis vaikea hahmottaa. Työvoiman ulkopuolella olevien kotivanhempien tavoittamiseen ratkaisuna voisi olla perheiden kotoutumissuunnitelmat, joiden vastuutahot kunnissa tulee määritellä selkeästi (neuvola, varhaiskasvatus, koulu- ja opetustoimi, maahanmuuttajien sosiaali- ja terveystyö, vammais- ja ikäihmisten palvelut jne.) Erityisesti työvoiman ulkopuolella olevien pakolaistaustaisten kotoutumisen ja tavoittamisen selkiyttäminen mutta miksei myös muulla perusteella maahanmuuttaneiden osalta. Kuntien kotouttamis- ja kotoutumishjelmissä palveluiden toteutus määritellään toteutuvan pääosin kuntien peruspalveluissa, joissa osaamista myös suunnitelmien tekemiseksi tulisi laajentaa.

Opiskelijoiden tavoittamiseen tulisi kehittää toimintamalli yhteistyössä oppilaitosten kanssa. Toimintamallissa informaation jakamisen vastuut tulisi selkiyttää ja molempien, sekä oppilaitoksen, että opiskelijan oleskelukunnan tulisi tarjota vähintään omakielistä tietoa palvelujen saatavuuden ja saavutettavuuden edistämiseksi. Vastaavaa toimintamallia tulisi edistää myös työhön Suomeen tulevien ja työnantajien yhteistyönä. Kehittämistyö tulisi kytkeä olemassa olevien ohjaus- ja neuvontapalveluiden hankkeisiin ja niiden jatkuvuus toiminnan rahoituksen ja resurssoinnin osalta tulisi myös varmistaa.

Kotoutumisohjelman kohderyhmä kohtaa 4. Muut tarpeen mukaan/pyynnöstä tulisi tarkentaa ja täsmentää. Kotoutuslain mukaisesti valtio vastaa siitä, että maahanmuuttava saa tietoa ja ohjausta Tervetuloa Suomeen - muodossa maahanmuuton yhteydessä. Informaatiota tulisi lisätä siten, että tiedon ja ohjauksen riittävyys varmistetaan jo maahantulo vaiheessa. Palvelun toteutus kunnissa ja/tai alueilla tulisi myös selvittää ja varmistaa. Kotikuntarekisteröinnin / oleskelun rekisteröitymisen yhteydessä jaettavan materiaalin monipuolisuutta ja paikallisuutta tulisi kehittää ja sitä tulisi toteuttaa jatkuvana viranomaisyhteistyönä (Tervetuloa kuntaan - materiaalit yhteistyössä toimijoiden kanssa, jako maistraatit ja muut rekisteröitymispisteet, ohjaus matalan kynnyksen ohjaus- ja neuvontapisteeseen tai valtakunnalliseen/alueelliseen infopalveluun).

10.3 Ohjelman sisällöt ja palveluiden kehittäminen

Johdantojakso on erittäin kannatettava ajatus sekä sisältöineen että kattavuuden osalta. Yhtenäinen toimintamalli edistää sekä maahanmuuttavien, että palvelua toteuttavien tahojen yhdenvertaisuutta. Johdantojakson keskiössä tulisi olla huomio myös omakielisessä yhteiskuntaorientaatiossa, että valmennuksessa, jolla uudessa maassa ja kulttuurissa voidaan varmistaa annetun tiedon ymmärrys. Johdantojaksoihin tulisi sisällyttää vähintään alustava ohjaus ja neuvonta palvelutarpeen arvioinnin ja suunnitelmien teon yhteydessä. Vastuunjako viranomaisten, toimijatahojen (oppilaitokset, työ- ja elinkeinoelämä) sekä järjestöt tulee määritellä ja sovittaa. Valtaosa johdantojakson toiminnoista ovat nykyiselläänkin olemassa, joten painopiste siirtynee valtakunnallistamiseen, vastuunjakoihin ja palvelujen resurssointiin. Yhteinen johdantojakso (maahantulosyystä - statuksesta riippumatta) voi olla sisällöltään kevyempi sekä seudullisesti ja alueellisesti integroivampi ja tarpeen mukaiset räätälöidymmät johdannot eri aloille/toimintoihin suuntaaville tarpeen mukaisina jatkopalveluina.

Alkukartoituksen ja yhteisen johdantovaiheen jälkeen Jatkopalveluiden räätälöinti ja monipuolistaminen esim. kotoutumiskoulutusten ja kotoutumista edistävän toiminnan (vapaa sivistystyö, säätiöt, järjestöt) suhteen on tarpeellista. Koulutusmallien ja -vaihtoehtojen suunnittelussa tulisi huomio kiinnittyä moninaisen asiakaskunnan moninaisiin tarpeisiin yhtä lailla kuin olemassa oleviin rahoituspohjiin. Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamaan koulutukseen koulutuksen kohderyhmän pitäisi olla laajempi kuin luku- ja kirjoitustaidottomuus. Esimerkiksi kotoutumissuunnitelmaan (tai ehdotettu kotoutumisohjelmaan) kirjattu koulutus, joka mahdollistaisi osallistumisen myös niille, jotka ovat luku- ja kirjoitustaitoisia, mutta ovat

työmarkkinoiden ulkopuolella (oppimisvaikeudet, vajaakuntoisuus, kotivanhemmat, muut kotoutumiskoulutuksessa heikosti etenevät; toiminnallisen kotoutuvan koulutuksen tarpeessa olevat). Myös kotoutumiskoulutukseen odottavat.

Kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteiden uudistaminen on aina ajankohtaista ja kannatettavaa. Valtakunnalliset laatukriteerit hankinnoissa tuovat tasavertaisuutta sekä palvelun tuottajille että käyttäjille. Saavutettavuuden lisäämiseksi tulisi edelleen hyödyntää verkkokoulutuksia sekä alueellisesti, maakunnallisena yhteistyönä että valtakunnallisesti. Lapin näkökulmasta esimerkiksi korkeakoulutetut maahanmuuttajat hyötyisivät laajemman alueen kattavista verkkokoulutuksista, koska heitä on alueella vähän ja harvoin voidaan muodostaa kokonaista opiskelijaryhmää heidän koulutustarpeisiinsa.

Ammatillisen koulutuksen ja kielikoulutuksen yhdistävien koulutusmallien samoin kuin kuntoutuksen ja kielikoulutuksen yhdistävien mallien kehittäminen ja lisääminen on tärkeää. Kehittämistyötä tulisi tehdä yhdessä yli hallinnon rajojen TEM/OKM/ STM:n yhteistyönä. Myös toiminnallisille lukutaidon koulutuksille ja työelämäyhteistyölle on tarvetta.

Kotoutumisohjelman keston tulisi olla yksilöllinen. Palveluita tulisi kehittää asiakkaiden tarpeista lähtien, eikä sitoa kotoutumisaikaan. Kotoutumiseen vaadittavaa aikaa ei tulisi yksioikoisesti määritellä ja mahdollisuuksia kotoutumisajan jatkamiseen tulisi tarkastella saavutettavissa olevien taitojen ja tavoitteiden näkökulmasta. Suunnitelman tai ohjelman tulisi olla joustava ja kyetä vastaamaan maahanmuuttajan elämäntilanteen mukaisiin tarpeisiin yhtä lailla kuin tarjolla olevien kotoutumista edistävien toimintojen palveluihin.

Kotoutumisohjelman päättyessä jatkosuunnitelma työhön tai muihin työllistymistä edistäviin palveluihin siirtymiseen ja vaihtoehtoisesti työllistymissuunnitelma kotoutumisohjelman jatkosuositukseksi ovat erittäin perusteltavia. Näiden suunnitelmien toteutumisen seuranta ei saa kuitenkaan unohtaa. Kokemusten mukaan jokaisen nivelvaiheen odotusaja heikentävät jo saavutettuja taitoja, joten seurannan aikataulutukseen ja jatkotoimenpiteiden nopeisiin toteutuksiin tulisi kiinnittää huomiota. Kotoutumisohjelman tai -suunnitelman järjestämisvastuissa sekä monialaisessa yhteistyössä tulisi huomioida alueellinen yhteistyö. Johdantojaksoa ei voi jättää pelkästään yksittäisen kunnan vastuulle, vaan valtakunnallisen ja yhteisen toimintamallien lisäksi tulee säätää myös laajemmasta kuntien, työvoimahallinnon ja muiden aluetason toimijoiden välisestä yhteistyöstä, vastuista ja menettelytavoista ohjelman toteutukseen.

Kommentit lukuun 11: Kotoutumisen edistäminen tukemaan osaajien pysyvyyttä ja osallisuutta

Kotoutumisen edistäminen tukemaan osaajien pysyvyyttä ja osallisuutta

Kaikki selonteon keskeiset toimenpiteet ovat jo käynnissä. Työ- ja opiskeluperusteisesti saapuvien asettautumista ja jäämistä tukevia toimintoja tulee edelleen kehittää pitkäjänteisesti. Edellisissä luvuissa esitetyt toimenpiteet: johdantopaketti, yhteiskuntaorientaatiot, alkukartoitukset, kotoutumisohjelma tai -suunnitelma, kotoutumista tukevat koulutukset ja toiminnot) palvelevat yhtä lailla työ- kuin koulutusperusteisesti saapuvia tulijoita perheineen. Asettautumisen näkökulmasta tarvitaan resursseja ja hyvien käytäntöjen hyödyntämistä, monialaista yhteistyötä jotta em. palveluja ja toimintoja on alueilla saatavilla. Monialaisen palvelun toteutukseen ja kehittämiseen tarvitaan yhteistyön ja vastuunjaon lisäksi resursseja.

Kommentit lukuun 12: Vahvistetaan kumppanuuksia ja järjestöjen roolia

Kumppanuuksien ja järjestöjen roolin vahvistaminen

Kumppanuusohjelman kehittäminen ja toimeenpano on kannatettava ja keskeinen strateginen kehys kumppanuustyölle. Yhteistyön kehittämisen tukirakenteet tulee turvata myös alueellisesti. Järjestöjen on tärkeää tunnistaa omat vahvuutensa toimijoina yhtä lailla kuin toimijoiden kytkeä toiminnot järjestelmällisesti alueen ja seudun kotouttamisen politiikka- ja strategiatyöhön. Kumppanuusohjelman toimeenpano ja jalkauttaminen alue- ja paikallistasolle on tärkeää eikä loistavat kumppanuudet saa jäädä vain suunnittelun tasolle. Vastuun jakaminen kotouttamisen kumppanuudessa viranomaisten ja järjestöjen kesken on äärimmäisen tärkeää. Tämä edellyttää myös rahoituksen ja resurssien uudelleenjakoa.

Kommentit lukuun 13: Hyvät väestösuhteet ja osallisuus tukemaan kotoutumista ja yhteenkuuluvuuden tunnetta

Hyvät väestösuhteet ja osallisuus tukemaan kotoutumista ja yhteenkuuluvuuden tunnetta

Hyvät etniset suhteet ja eri väestöryhmien vuorovaikutuksen merkitys korostuu jatkuvasti. Yhteistyö ja roolit hyvien väestösuhteiden edistämässä ja rasmin ehkäisyssä on keskeistä. Kuntien kotouttamisohjelmiin ja alueen maahanmuutto- ja monikulttuurisuusstrategioihin tulisi osana normaalikäytäntöä sisällyttää hyvien väestösuhteiden edistämisen toimenpideohjelma. Lapin alueella toimiva Etnisten suhteiden alueellinen neuvottelukunta ja sen ohessa toimivat alueelliset tehotiimit vaikuttavat sekä alueellisesti että seudullisesti hyvien väestösuhteiden viitekehyksen mukaisesti niitä edistäen. Kotoutumisen selonteon yhteydessä Etnisten suhteiden valtakunnallisen ja alueellisten neuvottelukuntien toimintaa tulisi tarkastella kokonaisuutena hyvien väestösuhteiden ja osallisuuden edistämiseksi.

Kansallisen demokratiaohjelman 2025 toimenpiteiden alueellinen ja paikallinen käyttöönotto on myös kannatettavaa. Eri tahojen kuulemis- ja osallistamismenetelmien mahdollistaminen sekä alue- että paikallistasolla on äärimmäisen tärkeää. Myös yhdenvertaisuussuunnitelmien hyödyntäminen ja toimenpide-ehtotusten jalkauttaminen on tärkeää. Eri strategioissa ja ohjelmissa tulisikin olla

yhteneväiset toiminnot, joilla sekä edistetään hyviä väestösuhteita että puretaan päällekkäisiä toimintoja.

Osallisuuden edistäminen tulisi nähdä selonteossa esiin nostettua laajempaa valtavirtaistamista. Osallisuuden teemat koskettavat kaikkia väestöryhmiä ja kaikkia yhteiskunnan osa-alueita. Osallisuuden edistämistä tarkastellessa maahanmuuttajuuden ei tulisi olla enää erilliskysymys.

Maahanmuuttajien osallisuutta palvelujen kehittämisessä lisätään em. ohjelmatyöskentelyihin osallistumisilla järjestö- ja toimijatasolla mutta jatkossa myös yksilöiden ja eri alojen asiantuntijoiden, kuten kehittäjäasiakkaiden ja kokemusasiantuntijoiden osallistumismahdollisuuksiin tulisi kiinnittää huomiota.

Kiintiöpakolaisten yhteisölähtöisen kotoutumisen mallin selvittäminen, lisääminen ja vahvistaminen on erittäin kannatettavaa kaikille maahanmuuttajaryhmille, maahantulon syystä riippumatta.

Kommentit lukuun: Kotoutumisen edistämisen suuntaviivat 2020-luvulle ja tiivistelmä askelista eteenpäin

-

Tapalinen Jaana
Lapin ELY